

УДК 803.0-541.2

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.852.87-96>

LEXICAL AND SEMANTIC ORGANISATION OF GERMAN ACCOUNTING AND AUDITING TERMINOLOGY

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Олена КУДРЯВЦЕВА¹, Ольга МОТОРНА²

¹кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри германської філології та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.kudrjajtseva@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8028-9593>

²магістр
кафедра германської філології та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
motorna.olha@chnu.edu.ua

The article is devoted to streamlining the German accounting and auditing terminology, its classification and unification, which will allow predicting its further development and open up the prospect of studying other terminology systems. The object of the study is the German accounting and auditing terminology. The subject of the study is the thematic organisation of the German accounting and auditing terminology, its hyper- and hyponymic relations.

The research material was 6000 accounting and auditing terms, which were extracted from special scientific and technical literature – textbooks, manuals, periodicals, as well as lexicographical works: translation, explanatory and terminological dictionaries, dictionaries of foreign language words, encyclopaedic editions.

The purpose of the study is to determine the lexical and semantic specificity of the analysed terminology and to describe the thematic groups of accounting and auditing terms in the German language.

Based on semantic characteristics, we divide all the studied German accounting and auditing terms into 10 thematic groups:

- (1) Names of operations, actions and processes;*
- (2) Names of properties, qualities, features and states;*
- (3) Names of indicators, values and units of measurement;*
- (4) Names of documents, forms of payment;*
- (5) Names of securities;*
- (6) Names of institutions, establishments and their structural subdivisions;*

Кудрявцева О., Моторна О. Лексико-семантична організація німецької термінології обліку та аудиту. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. Вип. 852. С. 87-96. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.852.87-96>.

- (7) *Names of individuals;*
- (8) *Names of money, banknotes;*
- (9) *Names of economic laws;*
- (10) *Names of economic theories, algorithms, models.*

The systematic nature of the concepts of accounting and audit can be traced in hyper- and hyponymic relations, which group the term units into two structural types: 'tree-like', where each subsequent component sequentially "branches" its connections according to a certain common seme, and "herringbone".

Keywords: *thematic group, classification, hyper- hyponymic relations, structural type.*

Стаття присвячена упорядкуванню терміносистеми обліку та аудиту німецької мови, її класифікації та уніфікації, що дозволить спрогнозувати її подальший розвиток, відкриє перспективу вивчення інших терміносистем. Об'єктом дослідження є німецька термінологія обліку та аудиту, предметом дослідження – тематична організація німецької термінології обліку та аудиту, її гіперо- гіпонімічних зв'язки.

Матеріалом дослідження слугували 6000 термінів обліку та аудиту, вибрані зі спеціальної науково-технічної літератури – підручників, посібників, періодичних видань, а також з лексикографічних праць: перекладних, тлумачних і термінологічних словників, словників іношомовних слів, енциклопедичних видань.

Метою дослідження є встановлення лексико-семантичної специфіки аналізованої терміносистеми та опис тематичних груп термінів обліку та аудиту в німецькій мові.

На основі семантичних характеристик здійснено поділ всіх досліджуваних німецьких термінів обліку та аудиту на 10 тематичних груп:

- (1) *Назви операцій, дій і процесів;*
- (2) *Назви властивостей, якостей, ознак та станів;*
- (3) *Назви показників, величин та одиниць вимірювання;*
- (4) *Назви документів, форм платежів;*
- (5) *Назви цінних паперів;*
- (6) *Назви установ, закладів та їх структурних підрозділів;*
- (7) *Назви фізичних осіб;*
- (8) *Назви грошей, грошових знаків;*
- (9) *Назви економічних законів;*
- (10) *Назви економічних теорій, алгоритмів, моделей.*

Системність понять обліку й аудиту простежується у гіперо- гіпонімічних зв'язках, які групують терміноодиниці за двома структурними типами: «дерезовидними», де кожен наступний компонент послідовно «розгалужує» свої зв'язки за певною спільною семою, і «ялинковидними».

Ключові слова: *тематична група, класифікація, гіперо-гіпонімічні зв'язки, структурний тип.*

I. ВСТУП

Термінологія є одним із найважливіших прошарків лексики будь-якої національної мови, що вимагає глибокого і комплексного вивчення термінологічних одиниць із урахуванням принципів і закономірностей розвитку лексичної системи мови в цілому. Проблеми формування і функціонування термінів у німецькій мові, зокрема питання стандартизації галузевих терміносистем, розглядалися в працях В.П. Даниленко, Т.Р. Кияка, С.В. Кійко, Г.П. Мацюк, Л.С. Паламарчука, Л.М. Полюги, Л.В. Стегніцької, О.О. Тараненка та ін. Відомо, що галузева термінологія виникає на основі загальнонавчаної мови з використанням її словотворчих інтенцій, тому особливості формування галузевих терміносистем залежать від структурно-словотвірної специфіки конкретної національної мови.

Останніми десятиліттями з'явилися наукові праці, присвячені аналізу й опису термінологій різних галузей знань і діяльності людини, зокрема: архітектури і будівництва (Grütter, 2019; Lohse, 2020; Moro, 2020; Scholz, 2019; Schulz, 2020; Stahr, 2020), інженерно-технічної галузі (Böker, 2019; Cuntze, 2019; Fritz, 2018; Krahn, 2018; Meinholz, 2019; Naefe, 2018; Skolaut, 2018), психології (Becker-Carus, Wendt, 2017; Gerrig, 2018; Hogen, 2009; Müsseler, Rieger, 2016; Scheffler, 2010; Spada, Kiesel, 2017), промислової автоматизації (Ahrens, 2018; Appelfelder, 2018; Huber, 2018; Neugebauer, 2018) тощо, проте поза увагою науковців досі залишалася німецька термінологія обліку та аудиту.

Актуальність дослідження полягає в необхідності упорядкування досліджуваної терміносистеми, її класифікації та уніфікації, що уможливить прогнозування її подальшого розвитку, відкриє перспективу вивчення інших терміносистем.

Об'єктом дослідження є німецька термінологія обліку та аудиту, **предметом** – класифікація німецької термінології обліку та аудиту на тематичні групи і їх опис.

Матеріал дослідження. У дослідженні проаналізовано близько 6000 термінів обліку та аудиту, зафіксованих у спеціальній науково-технічній літературі – підручниках, посібниках, періодичних виданнях, а також у лексикографічних працях: перекладних, тлумачних і термінологічних словниках, словниках іншомовних слів, енциклопедичних виданнях.

Метою дослідження є класифікація та комплексний опис терміносистеми обліку та аудиту в німецькій мові, встановлення гіперо-гіпонімічних відношень в межах терміносистеми. Реалізація поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**: 1) визначити тематичні групи терміносистеми обліку та аудиту, 2) класифікувати терміни обліку і аудиту німецької мови в тематичні групи, 3) встановити та описати гіперо-гіпонімічні відношення в німецькій терміносистемі обліку й аудиту.

У роботі використано такі **методи** дослідження: на першому етапі ми скористалися описовим методом, який охоплює низку процедур інвентаризації, класифікації та інтерпретації мовних явищ у синхронії. Послідовність етапів методу має такий вигляд: 1) інвентаризація мовних явищ (виокремлення одиниць аналізу, наведення їх повного списку); 2) сегментація, тобто членування виокремлених одиниць на менші складові; 3) таксономія – класифікація виокремлених одиниць; 4) інтерпретація – вияв ознак груп таксономії. Саме на основі описового методу створено тлумачні, орфографічні, фахові та інші нормативні словники [Габідулліна, Колесніченко 2019, с. 20]. На другому етапі дослідження ми скористалися структурними методами дослідження, мета яких – «пізнання мови як цілісної функціональної структури, елементи якої співвіднесені й пов'язані строгою системою відношень і зв'язків» [Покровська, 2020, с. 20]. Структурний метод реалізується в чотирьох методиках лінгвістичного дослідження – дистрибутивній, компонентного аналізу, аналізу безпосередніх складників і трансформаційного аналізу. У роботі ми послуговуємося першими трьома видами аналізу.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Одним із ключових показників системності термінології є наявність тематичних або лексико-семантичних груп. У сучасній лінгвістиці ці поняття часто ототожнюють. Наприклад, у «Словнику лінгвістичних термінів» Д.І. Ганича та І.С. Олійника зазначено, що семантична група — це «підгрупа слів у межах однієї частини мови, об'єднаних спільністю значень», тоді як тематична група — це «ряд слів, що мають спільність родових значень і називають різновиди одного ряду предметів, наприклад, назви птахів, квітів, мінералів» [Ганич, Олійник, 1985, с. 55].

На нашу думку, термін «лексико-семантична група» доцільно вживати для позначення семантичного класу слів, які об'єднані принаймні одним спільним семантичним множителем. Натомість тематичну групу слід визначати як клас слів, об'єднаних спільною ситуацією або темою, наприклад, «родина», «кольори», «магазин», «транспорт», «спорт» тощо, при цьому спільна ядерна сема для них не є обов'язковою [Покровська, 2020, с. 55].

Опис термінології за тематичними групами має значну перевагу, оскільки дозволяє глибше вивчати зв'язки між словами та явищами, які вони позначають, аналізувати обсяг значень слів і особливості їх вживання.

Тематичне групування слів є логічним наслідком усвідомленого групування явищ навколишнього світу. У їх складі виокремлюють ширші або вужчі їх угруповання, поєднані між собою спільними ознаками. Кожне угруповання пов'язане спільними значеннєвими характеристиками як складники тематичної цілісності. Всередині тематичних груп наявні доповнювальні або уточнювальні відношення, а зв'язок між тематичними групами здійснюється або шляхом перетину значень однієї групи зі значеннями інших груп, або за допомогою семантичних зв'язків одного зі елементів групи з термінами, що не входять до цієї групи.

Німецькі терміни обліку та аудиту можна поділити за тематичними ознаками, виокремивши групи термінів. У роботі ми відштовхуємося від тези про те, що відмінність між тематичними і лексико-тематичними групами можна чітко прослідкувати: тематичні групи зумовлені екстралінгвальними чинниками, вони співвідносяться із зовнішнім світом, а лексико-семантичні групи зумовлені інтралінгвальними чинниками і співвідносяться із семантичною системою мови. Детальне вивчення тематичних груп допомагає визначити, яким способом терміноодиниці опредмечують матеріальний світ, як з їх допомогою типологізується досвід суспільства.

У нашій роботі розуміємо під тематичною групою сукупність галузевих термінів, об'єднаних спільною темою. Німецькі терміни обліку та аудиту позначають складові елементи, їх взаємовідношення і особливості сучасної терміносистеми обліку та аудиту. Ми можемо поділити їх на низку тематичних найменувань категорійних наукових понять: предметів, операцій, процесів, ознак, властивостей тощо.

На основі семантичних характеристик поділяємо всі досліджувані німецькі терміни обліку та аудиту на 10 тематичних груп:

1) **Назви операцій, дій і процесів:** *Vorschuss* «авансування», *Buchhaltung* «облік», *Audit* «аудит», *Akkumulation* «акумуляція», *Inkasso* «інкасо», *Prolongation* «продовження», *Fakturierung* «тарифікація», *Handel* «дилерство», *Kalkulation* «калькуляція», *Akquisition* «еквайринг», *Domizilierung* «доміліціяція», *Reservierung* «резервування», *Rabattierung* «дисконтування», *Seleng* «селенг», *Provision* «комісія» тощо;

2) **Назви властивостей, якостей, ознак та станів:** *Ajour* «ажур», *Break-even* «беззбитковість», *Insolvenz* «неплатоспроможність», *Selbstliquidität* «самоліквідність», *Konsistenz* «несуперечливість», *Kosten* «вартість», *Liquidität* «ліквідність», *Proxy* «довіреність», *Schulden* «заборгованість», *Valenz* «валентність», *Wert* «цінність» тощо;

3) **Назви показників, величин та одиниць вимірювання:** *Index* «індекс», *Koeffizient* «коефіцієнт», *Nominal* «номінал», *Norm* «норма», *Prozentsatz* «відсоток», *Saldo* «баланс», *Satz* «ставка», *Soll* «дебет», *Standard* «стандарт» тощо;

4) **Назви документів, форм платежів:** *a-conto* «а-конто», *Akkreditiv* «акредитив», *Auftrag* «доручення», *Bestellung* «ордер», *Derivat* «дериватив», *Erklärung* «декларація», *Gebühr* «збір», *Geschäftsplan* «бізнес-план», *Gutschein* «ваучер», *Konnossement* «коносамент», *Pfand* «заставна», *Quittung* «розписка», *Rechnung* «накладна», *Register* «реєстр», *Vertrag* «договір», *Zertifikat* «сертифікат», *Zuteilung* «асигнування» тощо;

5) **Назви цінних паперів:** *Aktie* «акція», *Anleihe* «облігація», *Einlage* «депозит», *Emission* «випуск», *Hypothek* «іпотека», *Schuldschein* «вексель», *Stimmzettel* «бюлетень», *Vermögenswert* «активи» тощо;

6) **Назви установ, закладів та їх структурних підрозділів:** *Anwerber* «еквайр», *Bank* «банк», *Börse* «біржа», *Filiale* «філія», *Fonds* «фонд», *Kasse* «каса», *Pfandhaus* «ломбард», *Verwaltung* «адміністрація» тощо;

7) **Назви фізичних осіб:** *Anleger* «інвестор», *Antragsteller* «заявник», *Auditor* «аудитор», *Bezogener* «трасант», *Buchhalter* «бухгалтер», *Bürge* «гарант», *Einleger* «депозитор», *Exporteur* «експортер», *Girant* «жирант», *Gläubiger* «кредитор», *Händler* «дилер», *Kommissionär* «комітент», *Kreditgeber* «аваліст», *Makler* «брокер», *Pfandnehmer* «заставотримач», *Registrator* «реєстратор», *Scheckaussteller* «чекодавець», *Underwriter* «андерайтер», *Wechselinhaber* «векселетримач», *Wirtschaftsprüfer* «ревізор» тощо;

8) **Назви грошей, грошових знаків:** *Banknote* «банкнота», *Bargeld* «готівка», *Euro* «євро», *Note* «купюра», *Währung* «валюта», *Zuschuss* «грант» тощо;

9) **Назви економічних законів:** *Friedman'sches Gesetz* «закон Фрідмана; залежність зростання грошової маси від реального обсягу виробництва і швидкості грошообігу», *Gramm-Rudman-Gesetz* «закон Грамм-Рудмана; закон про збалансований бюджет і контроль за дефіцитом у надзвичайних умовах», *Owen'sches Gesetz* «Закон Оукена; емпірична залежність між темпом зростання ВВП і рівнем безробіття» тощо;

10) **Назви економічних теорій, алгоритмів, моделей** тощо: *Altman-Modell* «модель Альтмана», *Dupont-Modell* «модель Дюпона», *Fisher-Effekt* «ефект Фішера», *Miller-Orr-Algorithmus* «алгоритм Міллера-Орра», *Mundell-Tobin-Theorie* «теорія Мюнделл-Тобіна» тощо (див. Таб. 1).

Таблиця 1

Тематичні групи термінів обліку та аудиту в німецькій мові

№	Назва тематичної групи	Кількість термінів	Приклади
1	Назви операцій, дій і процесів	1688	<i>Tausch</i> «бартер», <i>Buchung</i> «оприбуткування»
2	Назви властивостей, якостей, ознак та станів	1237	<i>Selbstliquidität</i> «самоокупність», <i>Schulden</i> «борги»
3	Назви показників, величин і одиниць вимірювання	722	<i>Prozentsatz</i> «відсоток», <i>Saldo</i> «баланс»
4	Назви фінансових документів, форм платежів	690	<i>Geschäftsplan</i> «бізнес-план», <i>Quittung</i> «розписка»
5	Назви цінних паперів	388	<i>Anleihe</i> «облігація», <i>Einlage</i> «депозит»
6	Назви установ, закладів та їх структурних підрозділів	367	<i>Bank</i> «банк», <i>Börse</i> «біржа», <i>Kasse</i> «каса»
7	Назви фізичних осіб	292	<i>Buchhalter</i> «бухгалтер», <i>Bürge</i> «гарант»
8	Назви грошей, грошових знаків	270	<i>Bargeld</i> «готівка», <i>Euro</i> «євро»
9	Назви економічних законів	68	<i>Friedmansches Gesetz</i> «закон Фрідмана»
10	Назви економічних теорій, алгоритмів, моделей	278	<i>Miller-Orr-Algorithmus</i> «алгоритм Міллера-Орра»
	Разом	6000	

Згідно з таблицею 1 найбільшою групою терміносистеми обліку й аудиту в німецькій мові є назви операцій, дій і процесів, оскільки облік і аудит містять велику кількість операційних термінів. Далі слідує за спадом тематична група «Назви властивостей, якостей, ознак та станів», яка охоплює терміни, що описують характеристики процесів та об'єктів. Досить вагомою є також група «Назви показників, величин і одиниць вимірювання» з огляду на кількість метрик і показників у фінансових розрахунках.

Дещо менше термінів і терміносполук охоплює група «Назви фінансових документів, форм платежів», яка містить терміни, пов'язані з оформленням економічних, господарських і банківських операцій. За нею сліднують групи «Назви установ, закладів та їх структурних підрозділів», «Назви цінних паперів», «Назви фізичних осіб», «Назви грошей і грошових знаків», які стосуються ролей юридичних і фізичних осіб у системі обліку та аудиту, а також паперообігу в цій галузі.

Найменшою групою серед виокремлених нами є «Назви економічних законів», яка охоплює низку категорій:

1) загальні економічні закони (7 термінів і терміносполук) – це універсальні закономірності, що діють протягом усіх етапів розвитку суспільства, наприклад: *Gesetz der steigenden Bedürfnisse* «закон зростання потреб», *Gesetz der begrenzten Ressourcen* «закон обмеженості ресурсів», *Gesetz des Wertes* «закон вартості» тощо;

2) закони окремих економічних систем (22 терміни і терміносполуки), що відображають особливості економіки конкретних суспільно-економічних формацій, наприклад: *Mehrwertgesetz* «закон доданої вартості», *Gesetz der Kapitalzentralisierung* «закон централізації капіталу»;

3) закони ринкової економіки (17 термінів і терміносполук), які регулюють функціонування ринку, наприклад: *Gesetz von Angebot und Nachfrage* «закон попиту і пропозиції», *Gesetz des Wettbewerbs* «закон конкуренції», *Gesetz des Grenznutzens* «закон граничної корисності»;

4) закони міжнародної економіки (14 термінів і терміносполук), що діють у сфері міжнародних відносин, наприклад: *Gesetz des komparativen Vorteils* «закон порівняльних переваг», *Gesetz der internationalen Arbeitsteilung* «закон міжнародного розподілу праці»;

5) закони сучасної економіки (8 термінів і терміносполук), що враховують особливості сучасних технологій та глобалізаційних процесів, наприклад: *Gesetz der Netzeffekte* «закон мережових ефектів», *Gesetz der innovativen Entwicklung* «закон інноваційного розвитку» тощо.

Наведена класифікація свідчить про те, що німецька терміносистема обліку та аудиту є сукупністю взаємопов'язаних елементів, організованих у тематичні групи на основі позамовних зв'язків. Ми виокремили у складі німецької терміносистеми обліку та аудиту десять термінологічних груп, найбільшу кількість термінів з яких охоплюють дві перші тематичні групи – «Назва дій та процесів» (близько 400 термінів) і «Назви властивостей, якостей, ознак та стану» (понад 200 термінів і терміносполук).

Терміни, які утворюють поняттєву систему певної галузі знань, не тільки виражають поняття, а й відображають зв'язки між ними. Досі об'єктом уваги при дослідженні галузевих терміносистем були, в основному, такі категорійні міжлексемні відношення, як синонімія, антонімія, полісемія. У той же час окремі фундаментальні парадигматичні відношення залишаються недостатньо вивченими. Це стосується, насамперед, гіперо-гіпонімічних відношень, що є універсальним засобом тематичної організації будь-якої терміносистеми.

Вивчення принципів гіперо-гіпонімічної організації термінолексики дозволяє вирішувати проблему її впорядкування, опису її тематичних зв'язків, які відображають системні відношення між реаліями світу. Визначення певного терміна через його рід і видову відмінність має також вагоме значення для лексикографічної роботи.

У роботі ми розуміємо від гіперонімами та гіпонімами слова, що позначають відповідно рід і вид. Вони іноді можуть виконувати функцію синонімів у науковому тексті. Гіпоніми перебувають на нижчому щаблі ієрархічної структури, а тому їх семантичний обсяг вужчий: вони містять більшу кількість семантичних компонентів, які зумовлюють вужчий обсяг поняття.

При розгляді німецьких термінологічних одиниць обліку та аудиту зауважимо, що гіперо-гіпонімії зв'язки притаманні термінам, які виражають однакову семантичну ознаку, проте різняться ступенем конкретизації, як-от:

1) гіперонім *Audit* «аудит» – гіпоніми *internes Audit* «внутрішній аудит», *externes Audit* «зовнішній аудит», *obligatorisches Audit* «обов'язковий аудит»;

2) гіперонім *Kapitalkosten* «вартість капіталу» – гіпонім *Grenzkosten des Kapitals* «гранична вартість капіталу»;

3) гіперонім *Bilanz* «баланс» – гіпоніми *Schlussbilanz* «заклучний баланс», *Liquidationsbilanz* «ліквідаційний баланс», *Vermögensbilanz* «майновий баланс», *voraussichtliche Bilanz* «перспективний баланс», *Umsatzbilanz* «оборотно-сальдовий баланс».

Як бачимо з наведених прикладів, значення видових понять – гіпонімів відчутно багатша на ознаки, ніж значення родових понять – гіперонімів.

Розгляд структури німецької термінологічної лексики обліку та аудиту дозволяє зробити висновок, що в її формуванні бере участь одна з найважливіших категорій – гіпоніміяна парадигма. Це означає, що всі наукові поняття, наявні у німецькій терміносистемі обліку та аудиту, перебувають у своєрідних взаємозв'язках, підпорядковуються певній ієрархії, а місце кожного визначають узагальнення чи порівняння понять.

У родо-видовому плані спостерігаємо вираження відношення роду і виду, реалізовані відповідно основним (немаркованим) і маркованим членами таких опозицій. Родо-видові відношення (гіпонімія) охоплюють усю термінолексику, що відрізняє її від слів загальнонавчальної мови. На відміну від синонімії та антонімії зв'язків, які об'єднують тільки частину слів, гіперо-гіпонімії відношення охоплюють всю термінологію.

У нашій вибірці у гіперо-гіпонімії групи об'єднані термінологічні одиниці, що виражають одну й ту саму семантичну ознаку з різним ступенем конкретизації. Так, термін *Buchhaltung* «облік» зі значенням «Feststellung des Vorhandenseins eines bestimmten Objekts, seine Vermessung und Registrierung mit quantitativen und qualitativen Bewertungen» (встановлення наявності певного об'єкта, його вимірювання та реєстрації з кількісною та якісною оцінками) виступає гіперонімом до гіпонімів *Rechnungsführung* «облік векселів», *Kostenrechnung* «облік витрат», *Haushaltsbuchhaltung* «бюджетний облік», *Betriebsbuchhaltung* «оперативний облік», *primäre Buchhaltung* «первинний облік», *Steuerbuchhaltung* «податковий облік», *Zeiterfassung* «табельний облік», *Kostenrechnung* «облік собівартості», *Managementbuchhaltung* «управлінський облік», *analytische Buchhaltung* «аналітичний облік», *dezentrale Buchhaltung* «децентралізований облік», *Bürobuchhaltung* «камеральний облік», *statistische Buchhaltung* «статистичний облік», *Finanzbuchhaltung* «фінансовий облік», *Geschäftsbuchhaltung* «господарський облік», *Kreditbuchhaltung* «облік кредитних операцій», *doppelte Buchhaltung* «облік за подвійними стандартами», *Kassenbuchhaltung* «облік за касовими методами».

Наведені вище приклади свідчать про те, що існуючі в німецькій термінології обліку й аудиту наукові поняття підпорядковуються певній ієрархії. Ми поділяємо погляди Т.І. Панько про те, що «гіперо-гіпонімії відношення між термінами конкретних систем виникають або внаслідок синтагмозначень гіперонімів, або шляхом актуалізації їх парадигматичних значень» [Панько 1994: 193]. Так, наприклад, гіперонім *Wechsel* «вексель» охоплює такі гіпоніми: *akzeptierter Wechsel* «акцептований вексель», *hinterlegter Wechsel* «депонований вексель», *Bürgschaftwechsel* «гарантійний вексель», *Bronzewechsel* «бронзовий вексель», *Währungswechsel* «валютний вексель», *Tratte / gezogener Wechsel* «опротестований вексель», *Provisionswechsel* «комісійний вексель»,

Schuldscheindarlehen «пролонгований вексель», *fiktiver Wechsel* «фіктивний вексель», *Vorschusswechsel* «авансовий вексель» тощо. Гіперонім *Anlagen* «активи» має такі гіпоніми: *Sachanlagen* «відчутні активи», *immaterielle Vermögenswerte* «невідчутні активи», *liquide Anlagen* «ліквідні активи», *materielle Vermögenswerte* «матеріальні активи», *immaterielle Vermögenswerte* «нематеріальні активи», *latente Steueransprüche* «податкові відстрочені активи», *finanzielle Vermögenswerte* «фінансові активи», *Geldvermögen* «монетарні активи», *Depotvermögen* «депозитарні активи», *Barvermögen* «грошові активи», *langfristige Vermögenswerte* «позаоборотні активи», *verzinsliche Vermögenswerte* «процентні активи», *Papiervermögen* «паперові активи». Гіперонім *Preis* «ціна» поєднує такі гіпоніми: *Auktionspreis* «аукціонна ціна», *Break-even-Preis* «ціна беззбитковості», *Startpreis* «відправна ціна», *Emissionspreis* «емісійна ціна», *Preis mit nachträglicher Festsetzung* «ціна з наступною фіксацією», *Vertragspreis* «контрактна ціна», *Marktdurchdringungspreis* «ціна проникнення на ринок», *Einkaufspreis* «закупівельна ціна», *Referenzpreis* «базисна ціна», *Nettopreis* «ціна нетто», *Monopolpreis* «монопольна ціна», *Verrechnungspreis* «трансферна ціна».

Детальний аналіз гіперо-гіпонімічних відношень у складі німецької термінології обліку й аудиту дозволив виокремити такі структурні типи гіперо-гіпоніміїних груп:

1) у формі дериваційного дерева (див. Рис. 1), де кожен наступний гіпонім послідовно «розгалужує» свої зв'язки за певною спільною семою:

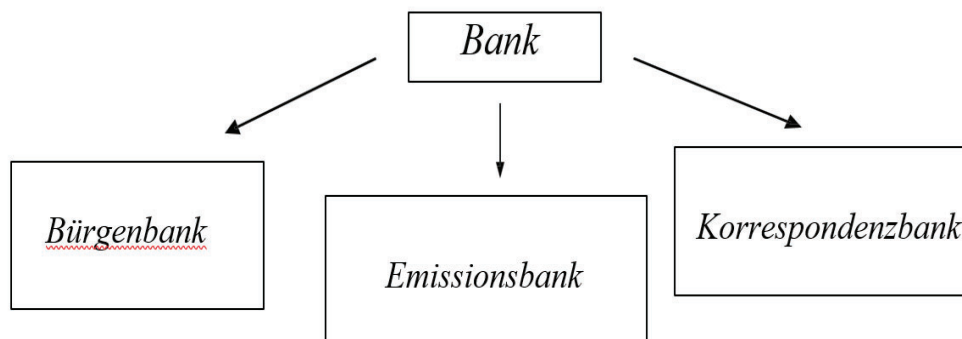

Рис. 1 Приклад гіперо-гіпонімічних відношень у формі дериваційного дерева

2) у формі «ялинки», коли гіперо-гіпоніміїні відношення формуються на основі декількох ознак водночас (див. Рис. 2):

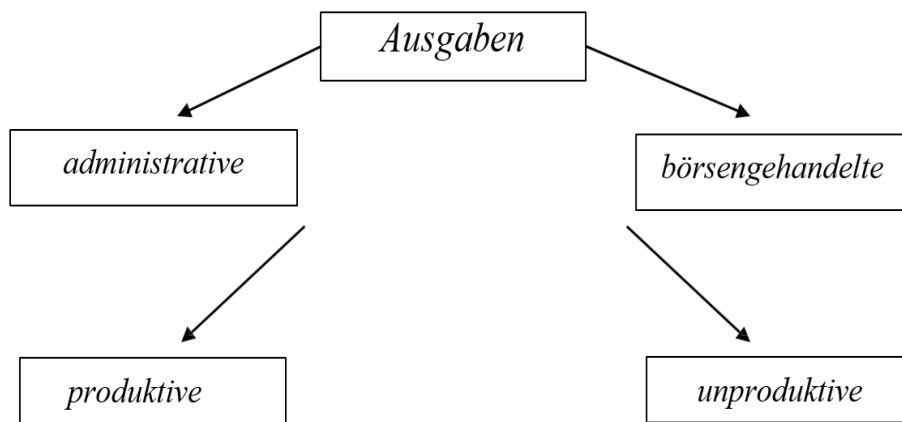

Рис. 2 Приклад гіперо-гіпонімічних відношень у формі «ялинки»

Проте приклади таких чітко диференційованих структур в німецькій термінології обліку й аудиту нечисельні. Переважна більшість гіперо-гіпонімійних груп мають складнішу структуру, коли на певних ділянках відбувається протиставлення за однією ознакою, а на низці інших ділянок – за кількома (див. Рис. 3). Тому при описі гіперо-гіпонімійних відношень у різних системах лінгвісти іноді вживають поняття «правильні» і «неправильні» родо-видові групи. Правильними групами вважають такі, які охоплюють два гіпоніми, протиставлені за наявністю або відсутністю певної ознаки, як-от: *kurzfristiges Darlehen* «короткостроковий кредит» – *langfristiges Darlehen* «довгостроковий кредит», *einseitiger Saldo* «односторонній баланс» – *zweiseitiger Saldo* «двосторонній баланс»; *steuerpflichtiges Einkommen* «оподатковуваний дохід» – *nicht steuerpflichtiges Einkommen* «неоподатковуваний дохід». Проте в німецькій термінології обліку й аудиту найчастіше трапляються «неправильні групи», до складу яких входять більше, ніж два гіпоніми. Пояснюємо цей факт багатоаспектністю галузевої термінології і складністю відображеного в ній поняттєвого апарату. Так, гіперонім *Wert* «ціна» охоплює близько 60 гіпонімів, поєднаних дерево- чи ялинкоподібними зв'язками, а гіперонім *Vertrag* «договір» об'єднує 45 гіпонімів зі змішаними видами зв'язку.

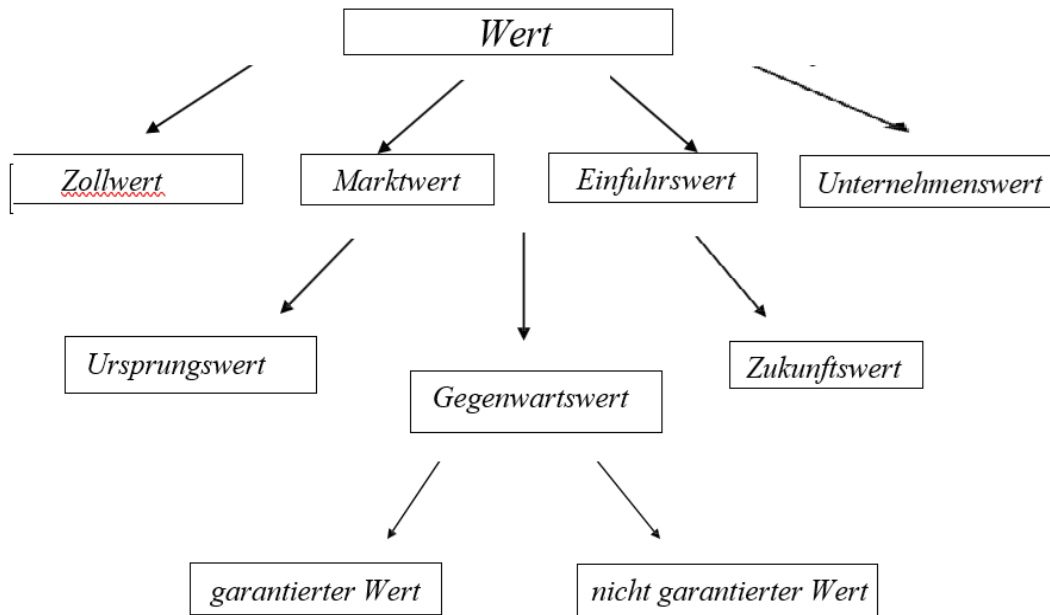

Рис. 3. Приклад гіперо-гіпонімійних відношень змішаної форми

III. ВИСНОВКИ

Німецька терміносистема обліку й аудиту є чітко організованою, семантично і структурно упорядкованою цілісністю взаємопов'язаних терміноодиниць. Як складник загальнонавчальної мови німецька термінологія обліку й аудиту є системно організованим термінологічним полем, у центрі якого перебувають загальнонаукові терміни. Периферію термінополя обліку та аудиту складають мовні одиниці, пов'язані безпосередньо з обліком і аудитом лише диференційними семами (або семою). Це – міжгалузеві загальнонаукові терміни, що позначають міждисциплінарні поняття.

У складі досліджуваної термінології виокремлено десять тематичних груп, у межах яких найчастотнішими є терміноодиниці, які позначають дії та процеси.

Системність понять обліку й аудиту простежується у гіперо- гіпонімії зв'язках, які грукують терміноодиниці за двома структурними типами: «дерезовидними», де кожен наступний компонент послідовно «розгалужує» свої зв'язки за певною спільною семою, і «ялинковидними», коли родо-видові відношення формуються водночас за кількома ознаками. Крім того, у терміносистемі виявлено двоскладові родо-видові групи, які стосуються тільки двох гіпонімів і вказують на протиставлення за наявністю / відсутністю певної ознаки, і багатоскладові групи, які об'єднують більше, ніж два гіпоніми. Зокрема, термін Preis «ціна» є родовим поняттям до близько 60 гіпонімів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Габідуліна А.Р., Колесніченко О.Л. Методологія сучасних лінгвістичних досліджень: навчальний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2019. 322 с.
- Ганич Д.І., Олійник І.С. *Словник лінгвістичних термінів*. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
- Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. *Українське термінознавство*: [монографія]. Львів: Світ, 1994. 216 с.
- Покровська О.А. *Німецька термінологія ринкових відносин*: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Харків: Харківський держ. ун-т, 2020. 207 с.
- Kiyko S., Rubana Ye. Computergestützte Erstellung von zweisprachigen Fachwörterbüchern. *PNAP: Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Poland: Educator, 2022. Vol. 55. Nr. 6. Pp. 25–31.

REFERENCES

- Gabidullina A.R., Kolesnichenko O.L. Methodology of modern linguistic research: a textbook. Sloviansk: B.I. Matorin Publishing House, 2019. 322 p.
- Hanych D.I., Oliynyk I.S. Dictionary of linguistic terms. K.: Vysha Shkola, 1985. 360 p.
- Panko T.I., Kochan I.M., Matsiuk H.P. Ukrainian terminology: [monograph]. Lviv: Svit, 1994. 216 p.
- Pokrovska O.A. German terminology of market relations: PhD thesis: 10.02.04 'Germanic languages'. Kharkiv: Kharkiv State University, 2020. 207 p.
- Kiyko S., Rubana Ye. Computer-aided creation of bilingual specialised dictionaries. *PNAP: Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Poland: Educator, 2022. Vol. 55. Nr. 6. Pp. 25–31.

Отримано: 07 травня 2025 р.

Прорецензовано: 13 травня 2025 р.

Прийнято до друку: 19 травня 2025 р.